

بازتاب‌های شرقی سینمای علی حاتمی

(در تاریخ، فرهنگ و هنر ایران)

رسول نظاراده

سرشناسه: نظرزاده، رسول، ۱۳۵۱ - عنوان و نام پدیدآور: بازتاب‌های شرقی سینمای علی حاتمی (در تاریخ، فرهنگ و هنر ایران)/ نگارش رسول نظرزاده. مشخصات نشر: تهران: تابان خرد، ۱۳۹۶. مشخصات ظاهری: ۱۵۲ ص. شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۱۰۲-۱۲-۰۰ وضعیت فهرست‌نویسی: فیا موضوع: حاتمی، علی، ۱۳۲۳ - ۱۳۷۵. -- نقد و تفسیر موضوع: سینما -- ایران -- تهیه‌کنندگان و کارگردانان موضوع: Motion picture producers and directors -- Iran موضوع: فیلم‌نامه‌های فارسی -- تاریخ و نقد موضوع: Motion picture plays, Persian -- History and criticism رده‌بندی کنگره: ۳۹۶ ج ۲، ۹۸ PN۱ رده‌بندی دیویی: ۷۹۰/۴۳، ۳۳۰/۹۲ شماره کتابشناسی ملی: ۴۹۷۰۷۹۱	
بازتاب‌های شرقی سینمای علی حاتمی (در تاریخ، فرهنگ و هنر ایران) نگارش: رسول نظرزاده صفحه آرایی و طراحی جلد: شبنم ترابی پاریزی مدیر تولید: محمد خالق‌وردی نظارت چاپ: سحر اسماعیلی لیتوگرافی، چاپ و صحافی: حیدری نوبت چاپ: اول، تابان خرد، ۱۳۹۷ تیراژ: ۱۰۰۰ جلد شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۱۰۲-۱۲-۰۰ قیمت: ۱۵۰۰۰۰ ریال	
آدرس: تهران. شهرک آپادانا. بلوک ۱۲. ورودی ۳. همکف شرقی تلفن: ۰۹۱۲۵۰۷۹۴۶۱-۴۴۶۴۹۶۷۱	

۷	 مقدمه
---	-------------

شخصیت‌های مهم دوره قاجار در آثار علی حاتمی

۱۰	 ۱- ستار خان
۱۱	 ۲- امیر کبیر
۱۴	 ۳- ناصرالدین شاه
۱۶	 ۴- میرزا آقا خان نوری
۱۷	 میرزا رضا کرمانی
۱۸	 ۶- جمال الملک
۲۱	 ۷- مظفرالدین شاه
۲۳	 ۸- حسین قلی (سمدالوزاره (حاجی حسینقلی)
۲۷	 ۹- طاهر علی بحر
۲۹	 ۱۰- شعبان بیری

رویکرد علی حاتمی به رخسارهای دوره قاجار

۳۲	 الف- تاثیر نهضت مشروط
۳۳	 ۱- انجمن مجازات
۳۴	 ۲- اصلاحات امیر کبیر
۳۵	 ۳- مشروطه خواهی در آذربایجان
۳۸	 ۴- نقاش اصلاح طلب درباری
۳۹	 ۵- امضاء فرمان مشروطیت
۴۰	 ۶- استنطاق میرزا رضای کرمانی
۴۱	 ۷- اعترافات حاجی حسینقلی
۴۲	 ب- ترورهای دوره قاجار در آثار علی حاتمی
۴۲	 ۱- ترور ناصرالدین شاه
۴۲	 ۲- ترور مظفرالدین شاه
۴۳	 ۳- ترور خانگی
۴۳	 ۴- ترور رئیس غله و مدیر روزنامه عصر جدید
۴۴	 ۵- ترور و حذف هنرمندان آگاه
۴۵	 ج- قیام‌های دوره قاجار در آثار علی حاتمی
۴۵	 ۱- قیام فردی
۴۵	 ۲- قیام تشکیلاتی

۴۶	۳- قیام قومی- ملی
۴۶	د- ناکارآمدی حکومت شبان- رمه‌ای
۴۸	ه- فساد در دربار قاجار
۵۰	خ- بر ضد فرقه‌گرایی

تاثیر هنرهای سنتی ایرانی در آثار علی حاتمی

۵۲	تاثیر هنرهای سنتی ایرانی
۵۲	۱- نقاشی
۵۴	۲- خوشنویسی
۵۶	۳- موسیقی سنتی ایرانی
۵۸	۴- کتابت و نام‌نگار- ادبیات روانی
۶۰	۵- تصنیف‌ها و ترانه‌های پیش
۶۰	۱-۵- بازی عمو زنجیرباف
۶۱	۲-۵- بازی حمومک
۶۱	۳-۵- بازی خواستگاری
۶۲	۴-۵- بازی دختر دم بخت
۶۳	۵-۵- بازی بشکن بشکنه
۶۳	۶-۵- هوار هوار رفتم
۶۴	۷-۵- به کس کسونس نمی‌دم
۶۶	۸-۵- حریف میدونت شم
۶۷	۹-۵- آگه زنم بشی
۶۸	۱۰-۵- شماره‌ها
۷۰	۶- نقالی و بیش برده خوانی
۷۴	۷- نمایش‌های شادی آور سنتی
۷۴	۱-۷- پهلوانان
۷۶	۲-۷- کچل
۷۷	۳-۷- حاجی
۷۸	۴-۷- کریم شیرهای
۷۹	۸- خیمه شب‌بازی
۸۰	۹- تعزیه
۸۱	۱۰- نمایش‌واره‌های زنانه
۸۱	۱۱- مشاعره نمایشی

زنان در آثار علی حاتمی

الف- زنان عاشق و وفادار	۸۶
۱- چهل گیس	۸۶
۲- عزت الدوله	۸۶
۳- شوکت الملوک	۸۹
۴- قمربانو	۸۹
۵- جبران	۸۹
۶- زنان دلشدگان	۹۰
ب- زنان بوالهوس و انتقام جو	۹۱
۱- مهد علیا	۹۱
۲- ربابه	۹۳
ج- رابطه عاطفی - نوعه	۹۴
۱- عشرت	۹۵
۲- دختر حاجی سینقا	۹۵
ح- نقش مادر سنتی	۹۶
عرفان گرایی	۹۸
ژیگولوها	۹۹

فایده‌گرایی و ضد فایده‌گرایی در آثار علی حاتمی

پیشینه نظری	۱۰۲
در آثار علی حاتمی	۱۰۵
منابع	۱۱۰
پیوست	۱۱۲
گفتگوی جواد طوسی، آیدین آغداشلو، ضیال‌الدین دری و علی معلم درباره سینمای علی حاتمی	

مقدمه:

این تحقیق بررسی و بازخوانی نگره سینمای ملی در آثار علی حاتمی است و این همان به تجربه‌ها و راههای رفته او به خصوص در دوره قاجار توجه ویژه دارد. تجربه‌های سه بدون گام زدن در چند و چون آنها، نقاط ضعف و قوت هایش، یا به تکرار بیپه‌وده و سطحی می افتند یا به کل فراموش می شوند. نگاه علی حاتمی در فید هایش به تاریخ نگاهی «همزمانی» نیست و بیشتر نوعی تاریخ شخصی، «درمانی» را مد نظر قرار می دهد. از این رو بسیاری از حوادث و وقایع تاریخی و آدم ها در آنها به صورت دقیق و استنادی مطرح نمی شوند بلکه با عنصر تخیل و دخل و تصرف دراماتیک همراه می شوند. می توان گفت با طراحی صحنه، لباس گریم و گفتگوهای شاعرانه ادبی تزئینی، هر چیز به صورت مثالی و با حدودی آرمانی تصور می شود و از ترکیب آنها کنار هم قرار است یک نوع سبب های شرقی/ ایرانی مقابل چشم تماشاگر گسترده شود.

زبان تکنیکی سینما با علم و اندیشه غربی پیوندی ریشه دار دارد و یافتن نمونه های تصویری آن و ترکیب آن با مسائل و روحيات فرهنگ ادبانی، کاری اساسی و هنوز ناکامل است. زبانی که در عین بیان جهانی، با ساختمانی اینجایی همخوان شده باشد. علی حاتمی همچون بهرام بیضایی با جستجوی همه جانبه در شکل های مختلف هنرهای سنتی ایرانی بر می آید تا مجموعه کردن آنها بتواند به یک بیان هماهنگ تصویری برسد. از تحقیق در تاریخ دوره قاجار و نوع زندگی درونی آنها، شکل های نمایش همچون پرده خوانی، تغزیه، سیاه بازی، خیمه شب بازی و ... ترانه و شعرهای نمایش مردمی، اصطلاحات و تکیه کلامهای مردم کوچه و بازار، افسانه ها و قصه قدیمی، همزمان تجسمی همچون خطاطی، نقاشی، نگارگری و ... همه اجزا به قاب های سینمای او از نشانه های ایرانی انباشته است و می توان در بررسی آنها به نکات قابل

توجه‌ای دست‌یافت.

این پژوهش در پی ردیابی همهٔ نگره‌ها و راه‌های رفته علی حاتمی به خصوص در آثار دوره قاجاری اوست که نزدیکترین دوره متصل به سنت‌های قدیمی به ما و دورهٔ علی حاتمی است. دوره‌ای که بسیاری از معضلات و مشکلات و زیست امروز ما، ریشه در ناهماهنگی‌ها و ناهمخوانی‌های ناهنجار میان سنت و مدرنیته آن دوران دارد. بازخوانی این آثار، خود به خود نوعی بازخوانی نگاه علی حاتمی به آن دوران هم هست. دریچه‌های نقد و بررسی نگاه حاتمی و گرایش او، در آثارش روبروی ما گسترده است تا دریچه را بگشاییم و در حال و فضای آنها گام گیریم و، اه‌های هموار و ناهموار آنها را دریابیم.